

**КАТАЛОГ
РАРИТЕТНИХ РОСЛИН
БОТАНІЧНИХ САДІВ І ДЕНДРОПАРКІВ
УКРАЇНИ**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Національний ботанічний сад

ім. М.М. Гришка

**КАТАЛОГ
РАРИТЕТНИХ РОСЛИН
БОТАНІЧНИХ САДІВ І ДЕНДРОПАРКІВ
УКРАЇНИ**

Довідковий посібник

За редакцією А.П. Лебеди

КИЇВ «АКАДЕМПЕРІОДИКА» 2011

УДК 581.9:502.753(477)

ББК 28.58л6(4Укр)

ЛЗ3

Колектив авторів:

М.Б. Гапоненко, А.П. Лебеда, О.О. Альохін, К.М. Баглай, В.І. Березкіна, О.М. Білик, М.Ф. Бойко, З.Г. Бонюк, С.А. Будник, Л.І. Буюн, М.І. Виллох, Н.О. Гавриленко, О.С. Гаврилюк, М.М. Гайдаржи, С.І. Галкін, С.А. Глухова, А.М. Гнатюк, Т.О. Деревенко, А.С. Дзюбаненко, І.П. Діденко, Н.К. Добродзій, А.І. Жила, Г.С. Захаренко, О.О. Ільєнко, Л.П. Казімірова, Д.Ю. Карабчук, Т.І. Козак, О.В. Колесниченко, В.І. Королюк, І.І. Кузьмішина, В.В. Куліш, В.В. Кучеровський, Н.В. Мартинова, В.О. Меньшова, Л.В. Михайловський, В.В. Мойсієнко, В.В. Нікітіна, О.Р. Нікіфоров, А.А. Немірчій, В.Ф. Опанасенко, Т.В. Орловська, В.М. Остапко, В.А. Острівська, Н.В. Петрунь, І.П. Півень, М.О. Пінчук, В.Ф. Позігун, Т.М. Пономаренко, О.А. Порада, Н.О. Постова, Л.І. Потапчук, А.І. Прокопів, Г.І. Репецька, С.Ю. Садогурський, Н.В. Сатій, О.В. Семено, О.В. Сидоренко, М.О. Смолінська, Є.Ф. Снігур, Д.Ю. Сойма, О.В. Спрягайло, В.Г. Стельмашук, С.О. Філатова, М.М. Хомовий, Т.В. Чубата, І.В. Шалімов, Л.Ф. Шевченко, Г.Н. Шоль

Творчий задум та упорядкування: *М.Б. Гапоненко, А.П. Лебеда*

Наукові консультанти: д.б.н., проф. *С.Ю. Попович*; д.б.н., проф. *В.Г. Собко*

Друкується за рішенням вченої ради Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка Національної академії наук України

Каталог раритетних рослин ботанічних садів і дендропарків України : Довідковий посібник / За ред. А.П. Лебеди. – Київ: Академперіодика, 2011. – 184 с.

ISBN 978-966-360-173-1

Узагальнені відомості про колекції рідкісних і зникаючих видів рослин, які інтродуковані і вивчаються ученими ботанічних садів і дендропарків України. Реєстр Каталогу складається з 718 назв рослин, у т. ч. 358 видів-аборигенів, занесених до Червоної книги України, та 360 видів-інтродуцентів, відсутніх у природній флорі України.

Для ботаніків-інтродукторів, викладачів вузів і студентів та широкого загалу фахівців, що цікавляться питаннями охорони рослин.

УДК 581.9:502.753(477)

ББК 28.58л6(4Укр)

ISBN 978-966-360-173-1

© Академперіодика, оформлення, 2011

«Що маємо – не зберігаємо, а загубивши – плачемо».

Народна мудрість.

ДО ЧИТАЧІВ

Рослинний світ – невід’ємна частина світового біологічного різноманіття і найважливіший ресурс для людського добробуту. Він є матеріальним і духовним носієм життя людини: рослини нас годують, одягають, лікують, дають тепло й матеріали для будівництва житла і виготовлення речей, якими людина користується, сировину для різних галузей господарства та безліч інших цінностей для комфортності життя, надихають художників, поетів, конструкторів. Але в гонитві за розвитком науково-технічного прогресу як самодостатньої основи людської цивілізації людина забула про вичерпність джерел і переступила розумні, дозволені природою норми використання її ресурсів. Техногенний тиск людини на природу щодня збільшується, у зв’язку з чим окремі її ланки деформуються чи руйнуються, внаслідок чого окремі види, особливо морфогенетично консервативні, елімінують чи безповоротно зникають, а зникнення біологічного виду – це надзвичайно велика втрата для людства, тому збереження зникаючих видів рослин стало першочерговим завданням сучасної ботанічної науки.

Рослинам загрожує цілий комплекс факторів: надмірне використання їх ресурсів, нераціональне землекористування і лісівництво, урбанізація, забруднення, розповсюдження інвазивних видів та кліматичні зміни. Для вирішення цієї проблеми запропонована Глобальна стратегія збереження рослин (GSPC), в основу якої покладено комплексні принципи (in-situ і ex-situ) охорони рослин. Виходячи з положень Глобальної стратегії збереження рослин і гострої необхідності узагальнення відомостей про колекції рідкісних і зникаючих видів рослин, Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка створив «Каталог раритетних рослин...», залучивши до виконання цього проекту велику кількість фахівців відповідного профілю з ботанічних садів і дендропарків України. У розробці проекту взяли участь науковці сорок однієї установи (див. Список ботанічних садів...).

Цей Каталог є першою спробою за всю історію України систематизувати та оприлюднити назви раритетних рослин, які інтродуковані і вивчаються ученими ботанічних садів і дендропарків України. Було доведено, що метод ex-situ є надійним активним способом збереження і охорони зникаючих видів рослин. Для прикладу: завдяки зусиллям учених Національ-

ного ботанічного саду НАН України було успішно репатрійовано в природу види *Silene hypanica* Klok. та *Dianthus hypanicus* Andrз. з відновленням їх деструктивних популяцій.

Реєстр Каталогу побудований за алфавітом. Складається з 718 назв рослин латинською мовою (у т. ч. 358 видів-аборигенів, занесених до Червоної книги України, та 360 видів-інтродуцентів, відсутніх у природній флорі України), поданих напівжирним шрифтом. Після пріоритетної латинської назви рослини подається назва родини, номенклатурні синоніми (якщо пріоритетна назва їх до себе має), українська назва, природоохоронний статус (лише для видів-аборигенів!), умовні коди (номери) тих установ, в колекціях яких ця рослина присутня, охорона in-situ (лише для видів-аборигенів!), а насамкінець наводиться міжнародна значимість виду.

Для зручності користувачів в кінці Каталогу є покажчики латинських синонімічних та українських назв видів, Закон про Червону книгу України, мала Червона книга України (судинні рослини) та Закон про природно-заповідний фонд України.

При написанні Каталогу інколи виникали сумніви щодо достовірності зростання ряду рослин в ботанічних садах і дендропарках України, але розвіяти ці сумніви не завжди вдавалося.

У колег можуть виникнути запитання щодо таксономії і номенклатури рослин, описаних у Каталозі. Таксономію і номенклатуру видів-аборигенів наведено в розумінні авторів статей у Червоній книзі України, для всіх інших – в розумінні С. К. Черепанова або за «Index Kewensis» чи «International Plant Names Index».

Попри всі сумніви і можливі неточності, вважаємо, що Каталог дає можливість мати уявлення про об'єм і склад раритетної складової колекції, високо оцінити і констатувати той факт, що охорона рідкісних і зникаючих видів рослин є одним із пріоритетних напрямків роботи ботанічних садів і дендрологічних парків України. Він сприятиме розвитку комплексного принципу (in-situ і ex-situ) охорони рослин.

В цілому створений Каталог ми розглядаємо як проміжний етап на шляху до створення електронної інформаційно-пошукової системи, яка незрівнянно мобільніша за друковану продукцію, оскільки дає можливість оперативно вносити зміни і доповнення до бази даних про раритетні рослини ботанічних садів і дендропарків України.

Ми з вдячністю приймемо всі конструктивні пропозиції, доповнення, уточнення та побажання щодо змісту і принципів складання Каталогу за адресою: 01014, Україна, м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1, НБС НАНУ.

Доктор біологічних наук Н.В. Заїменко

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

Офіційні документи щодо охорони рослинного світу

- БК – Конвенція про охорону дикої фауни та флори і природних середовищ існування в Європі – Бернська конвенція (The convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats – Bern Convention)
- ДРЕС – Директива Ради Європейського Союзу 92/43/ЕЕС від 21 травня 1992 р. про охорону природних місць існування дикої флори і фауни (є одним з інструментів для розробки природоохоронної політики ЄС)
- ЄЧС – Європейський червоний список тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі (European Red List of Globally Threatened animals and Plants)
- СІТЕС – Вашингтонська Конвенція (CITES) про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що знаходяться під загрозою зникнення
- ЧКЧМ – Червона книга Чорного моря – Black Sea Red Data Book (Participants: Bulgaria, Georgia, Romania, Turkey, Ukraine)
- ЧС МСОП – Червоний список Міжнародного союзу охорони природи: види, яким загрожує зникнення (IUCN Red list of Threatened species)
- ЧС ПАР – Червоний список Південно-Африканської Республіки

Адміністративні одиниці

- АРК – Автономна Республіка Крим
- Вл. обл. – Волинська область
- Дн. обл. – Дніпропетровська область
- Вн. обл. – Вінницька область
- Дц. обл. – Донецька область

Криворізький ботанічний сад НАН України	50039, м. Кривий Ріг, вул. Маршака, 50; тел. (0564) 38-49-22	39
Лісове дослідне господарство «Парк «Веселі боковеньки»	28513, с. Веселі Боковеньки Долинського району Кіровоградської обл.; тел. (05234) 6-06-34	40
Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України	01014, м. Київ-14, вул. Тімірязєвська, 1; тел. (044) 285-41-05	41
Національний дендрологічний парк "Софіївка", науково-дослідний інститут НАН України	20300, м. Умань Черкаської обл., вул. Київська, 12а; тел. (04744) 3-63-19	42
Нікітський ботанічний сад – Національний науковий центр НААН України	98648, смт. Нікіта, Ялта, АР Крим; тел. (0654) 33-55-30	43
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Молодіжний»	08500, м. Фастів Київської обл., пл. Леніна, 1; тел. (04583) 61-669	44
Сирецький дендрологічний парк Державного комітету України з питань житлово-комунального господарства	04136, м. Київ, вул. Тираспільська, 43; тел. (044) 400-85-52	45
Хоростківський державний дендрологічний парк Подільської дослідної станції Тернопільського інституту агропромислового виробництва УААН	48240, м. Хоростків Гусятинського р-ну, Тернопільської обл., вул. Незалежності, 19; тел. (03557) 5-11-47	46

Примітка:

у роботі по підготовці Каталогу участі не брали Агробіостанція – Ботанічний сад Херсонського державного університету, Ботанічний сад агробіостанції Ніжинського педагогічного університету, Ботанічний сад Луганського державного педагогічного університету ім. Т. Шевченка, Державний дендрологічний парк «Устимівський» та Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва «Молодіжний».

ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ

Закликаємо всіх небайдужих прислухатись до слів Галини Джемули (Київ) і розцінювати їх як повсякденне для всіх нас завдання:

*Хіба вам не болить така картинка:
Між папірців, недопалків і скла
Принижено всміхається травинка:
«Ви вибачте, що я отут зроста...»
Моя маленька! Ми усе ж проснемось,
Візьмемо в руки гарне помело
І виженемо, вигребем, зметемо
Усе оте, що зветься словом «зло»!*

Авторський колектив

ЗМІСТ

До читачів	3
Умовні скорочення	5
Реєстр раритетних видів рослин:	
рослини-аборигени (види, що занесені до Червоної книги України)	7
рослини-інтродуценти (види, що відсутні у природній флорі України)	69
Список першоджерел	102
Показчик латинських синонімічних назв рослин	104
Показчик українських назв рослин	113
Закон України Про Червону книгу України	124
Мала Червона книга України	134
Закон України Про природно-заповідний фонд України	164
Список ботанічних садів і дендропарків України, утримувачів колекцій рослин, що охороняються	179
Замість епілогу	183

Наукове видання

ГАПОНЕНКО Микола Борисович
ЛЕБЕДА Андрій Пилипович
АЛЬОХІН Олександр Олексійович
та інші

КАТАЛОГ РАРИТЕТНИХ РОСЛИН БОТАНІЧНИХ САДІВ І ДЕНДРОПАРКІВ УКРАЇНИ

Довідковий посібник

Видається в авторській редакції

Комп'ютерна верстка і макетування *А.П. Лебеда*

Підп. до друку 04.07.2011. Формат 60×84/16. Папір офсет. Друк різнограф.
Ум. друк. арк. 10,69. Обл.-вид. арк. 13,72. Наклад 300 прим. Зам. № 3019.

Видавець і виготовлювач

Видавничий дім «Академперіодика» НАН України
01004, Київ-4, вул. Терещенківська, 4

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 544 від 27.07.2001.